

بررسی اجزای عرضه و تقاضای داخلی محصولات کشاورزی اعضای اکو^۱

دکتر مجید احمدیان*

تاریخ دریافت ۸۳/۲/۱ تاریخ پذیرش ۸۳/۱۱/۶

چکیده

در این مقاله ابتدا تراز نامه کالایی و غذایی محصولات کشاورزی براساس روش جمعی سازی مطالعه شده و سپس عناصر تشکیل دهنده عرضه و تقاضای داخلی در سطح اقلام (خرد) و گروه (کلان) محصولات کشاورزی و نیز در سطح هر عضو و کل منطقه اکو مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج پژوهش عبارتند از: (۱) اکو سازمانی است که در تجارت اقلام محصولات کشاورزی با کسری مواجه است، (۲) کشور قزاقستان در بین اعضا تنها کشور صادر کننده عمده غلات به خصوص گندم بوده و بقیه اعضا از واردکنندگان عمده به شمار می‌روند، (۳) کلیه اعضای اکو از وارد کنندگان اصلی گروه روغن‌های نباتی و دانه‌های روغنی هستند، (۴) پاکستان در تولید و صادرات گروه محصولات زراعی قندی بیشترین سهم را در مقایسه با اعضای دیگر داراست، (۵) ترکیه تکمیل‌ترین و منظم‌ترین تراز نامه کالایی و غذایی کشاورزی را در بین اعضا داشته و از تنوع بیشتری برخوردار است.

طبقه‌بندی JEL: Q17.

کلید واژه: روش جمعی‌سازی، ترازنامه کالایی و غذایی، رابطه تجاری، اکو.

۱- مقدمه

سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو ابتدا تحت عنوان سازمان عمران منطقه ای بین کشورهای ایران، پاکستان و ترکیه در سال ۱۹۶۴ تأسیس شد. این سازمان فعالیت خود را تا پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹ ادامه داد. با موافقت سران کشورهای ایران، ترکیه و پاکستان وزرای این کشورها در اجلاس ویژه اسلام‌آباد در سال ۱۹۹۰ شرکت کرده و عهدنامه از میرا اصلاح و امضاء کردند و به این ترتیب از نظر قانونی زمینه مساعد را برای تبدیل سازمان عمران منطقه‌ای به سازمان همکاری‌های اقتصادی (اکو) هموار کردند. بعد از تصویب اصلاحیه پیمان از میرا، اکو به طور رسمی کار خود را از ابتدای سال ۱۹۹۱ شروع کرد. همین سال اتحاد جماهیر شوروی از هم پاشید و جمهوری‌های تازه استقلال یافته برای توسعه و تقویت همکاری‌های مشترک منطقه‌ای تلاش می‌کردند. از اینرو کشورهای آسیای مرکزی یعنی ترکمنستان، قرقیزستان، ازبکستان، قزاقستان،

۱- این مقاله از طرحی که بر طبق قرارداد شماره ۳۰۶۱/۵۳۰/۲ مورخ ۷۹/۶/۲۱ بین مدیر کل محترم دانشگاه تهران در امور پژوهش‌های کاربردی از یک طرف، رییس وقت مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی (وزارت جهاد کشاورزی) از طرف دیگر، منعقد شده بود، استخراج شده است. اینجانب مجری طرح بودم.

* استاد دانشگاه تهران.

تاجیکستان، جمهوری آذربایجان و نیز افغانستان در سال ۱۹۹۲ به اکو پیوستند و تعداد اعضای آن از ۳ به ۱۰ کشور افزایش یافت. اکو با پیوستن اعضای جدید فعالیت‌های خود را با تجدید نظر در عهد نامه از میر از سال ۱۹۹۷ آغاز کرد.

واقعیت این است که در این کشورها بخش کشاورزی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است به طوری که سهم مهمی در تولید ناخالص داخلی داشته و تعداد قابل توجهی از جمعیت فعال را در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی به خود اختصاص داده است. از طرف دیگر، این بخش منبع عمده تولید و تجارت محصولات کشاورزی است. بنابراین مطالعه بنیان کشاورزی و مقایسه آن، بین کشورهای عضو اکو حائز اهمیت است. ترازنامه کالایی و غذایی که در آن اطلاعات آماری در ارتباط با اقلام و گروه‌های گوناگون محصولات کشاورزی برحسب اجزای تشکیل دهنده عرضه و تقاضای داخلی مشخص شده است، مناسب‌ترین وسیله برای مطالعه تطبیقی بین اعضا است. از این رو در مقاله حاضر هدف بررسی تعادل عرضه و تقاضای مصرف داخلی اقلام و گروه‌های گوناگون محصولات کشاورزی نه تنها در درون و بین اعضا، بلکه در کل منطقه اکو است. علاوه بر این بررسی مقایسه‌ای و تطبیقی رابطه تجاری محصولات کشاورزی در درون و بین اعضا انجام شد و برای این منظور از روش جمع‌سازی استفاده شده است.

منظور از ترازنامه کالایی و غذایی تعادل بین عرضه با تقاضای داخلی است. ترازنامه برای اقلام و گروه‌های گوناگون محصولات کشاورزی به صورت سالانه تنظیم می‌شود و نوع و شکل آن در کلیه کشورها یکسان است. ترازنامه از سطرها و ستون‌هایی تشکیل شده که در سطرها اقلام گوناگون کالای کشاورزی نوشته می‌شوند. در این مقاله ۱۱ گروه محصولات کشاورزی نظیر غلات (۱)، ریشه‌های نشاسته‌ای (۲)، محصولات زراعی قندی (۳)، فراورده شکر و شیرینی (۴)، حبوبات (۵)، محصولات دانه‌های روغنی (۶)، روغن‌های گیاهی و نباتی (۷)، سبزیجات (۸)، میوه‌جات (۹)، ادویه‌جات (۱۰)، گیاهان محرک (۱۱) مورد بررسی قرار گرفته است. هر گروه از چند قلم کالا تشکیل شده است. به عنوان مثال گروه غلات دارای اقلام گندم، جو، برنج، ارزن، ذرت خوشه‌ای و سایر غلات است. ستون‌های ترازنامه به سه قسمت عمده تقسیم می‌شود و عرضه داخلی در قسمت اول و تقاضا یا مصرف داخلی در قسمت دوم ترازنامه نوشته می‌شود. در قسمت سوم مقدار انرژی، کالری و پروتئین موجود در هر واحد از اقلام محصولات کشاورزی درج می‌شود. نظریه جمع‌سازی برای اولین بار به منظور تجزیه و تحلیل اجزای تشکیل دهنده عرضه و تقاضای داخلی در سطح اقلام و گروه محصولات کشاورزی برای هر عضو، بین اعضای و کل اکو به کار خواهد رفت.

این مقاله به صورت زیر سازمان‌بندی شده است. در قسمت دوم روش جمع‌سازی به منظور تعیین معیارهای اندازه‌گیری، برای تجزیه و تحلیل اجزای عمده ترازنامه کالایی و غذایی مورد استفاده قرار گرفته است. مطالعه عناصر عرضه و تقاضای داخلی برای هر کدام از ۱۱ گروه محصولات کشاورزی برای یک عضو و همچنین در سطح تمامی کشورهای عضو اکو، در قسمت سوم انجام شده است. بررسی رابطه تجاری اقلام و گروه‌های محصولات کشاورزی در قسمت چهارم تبیین شده است. قسمت پنجم به جمع‌بندی و ملاحظات اختصاص دارد و توصیه‌های سیاستی در

قسمت آخر آورده شده است.

۲- تعادل اقتصادی ترازنامه

منظور از تعادل اقتصادی در ترازنامه کالایی و غذایی تساوی بین عرضه و تقاضای داخلی است. جدول یک تنظیم و در آن روابط تعریفی عرضه، تقاضا و تراز تجاری این ترازنامه تعیین شده است. عرضه داخلی از مجموع تولید داخلی و واردات بعد از کسر صادرات به دست می‌آید. تغییر در موجودی انبار جزو عرضه داخلی است و اگر مثبت باشد در این صورت کالای کشاورزی از انبار خارج شده و بر حجم عرضه اضافه می‌شود اما اگر منفی باشد در این حالت مقداری از تولید در انبار ذخیره می‌شود.

اگر کالای کشاورزی با i و گروه متعلق به آن با j نشان داده شود در این حالت برای کشور I و در زمان t عرضه داخلی در سطح اقلام کالاهای کشاورزی با رابطه (۱) در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. در این رابطه متغیر U_{ijt} را در شرایط کلی انتخاب کرده به طوری که U معرف متغیرهای عرضه کالا S ، تولید y ، واردات M ، صادرات X و تغییر در موجودی انبار ΔI است. اگر فرض کنیم در گروه j تعداد n_j اقلام کالا وجود دارد در این صورت عرضه داخلی برای گروه j را رابطه (۲)

نمایش می‌دهد به طوری که در آن $U_{jt}^I = \sum_{i=1}^{n_j} U_{ijt}^I$ است. در سطح بخش کشاورزی عرضه داخلی را رابطه (۳) بیان می‌کند که در آن $U_t^I = \sum_{j=1}^{11} U_{jt}^I$ است.

برای نشان دادن عناصر عرضه برای کل اکو حرف E استفاده شده است. چون اکو از ۱۰ کشور تشکیل شده است بنابراین رابطه (۱) را بین اعضای اکو جمع کرده و نتیجه به دست آمده با رابطه

(۴) نشان داده شده است که در آن $EU_{ijt} = \sum_{r=1}^{10} U_{ijrt}^I$ است. از رابطه (۲) عرضه داخلی در سطح

گروه کالای کشاورزی حاصل می‌شود که با رابطه (۵) نمایش داده شده است و در آن

$EU_{jt} = \sum_{r=1}^{10} U_{jrt}^I$ است. در بخش کشاورزی عرضه داخلی را برای اکو رابطه (۶) نشان می‌دهد به این شکل که $EU_t = \sum_{j=1}^{11} EU_{jt}$ است.

در مقابل عرضه در ترازنامه کالایی و غذایی کشاورزی، تقاضای مصرف داخلی قرار دارد. مصرف داخلی عناصر متفاوتی دارد. خوراک مصرفی مردم جزو عمده و اصلی تقاضاست. برای تغذیه دام و طیور از محصولات اولیه کشاورزی استفاده می‌شود که قسمتی از تقاضای داخلی را تشکیل می‌دهد. از کالاهای اولیه کشاورزی به عنوان نهاده تولیدی به صورت بذر استفاده می‌شود. بذر مصرفی قسمت مهمی از تقاضای داخلی محصولات کشاورزی را در بر می‌گیرد. برخی از کالاهای کشاورزی در واحدهای صنعتی فرآوری شده و سپس به کالاهای مصرف نهایی تبدیل

می‌شوند. بنابر این، کالاهای فراوری شده جزء دیگری از تقاضای مصرفی داخلی را تشکیل می‌دهد. بعضی از کالاهای کشاورزی بر اساس ماهیت اصلیشان در جریان مصرف به هدر می‌روند و حجم بیشتری از ضایعات را به‌وجود می‌آورند. این ضایعات قسمتی از تقاضای داخلی را به خود اختصاص می‌دهد. بنابر این رابطه تعریفی تقاضای داخلی در سطح اقلام کالای کشاورزی برای کشور r با رابطه (۷) نشان داده شده است که در آن Q_{ijt}^r مصرف اجزای تقاضای داخلی بوده به‌طوری که در زمان t ، کالای i به گروه j تعلق دارد متغیر Q_{ijt}^r می‌تواند معرف مصرف داخلی C ، مصرف دام F ، مصرف بذری B ، مصرف فراوری شده A ، ضایعات W ، مصرف انسان Z و سایر مصارف O باشد. رابطه

(۸) در سطح گروه نوشته شده و از رابطه (۷) به‌دست آمده است که در آن $Q_{jt}^r = \sum_{i=1}^{nj} Q_{ijt}^r$ است و

رابطه (۹) در سطح بخش کشاورزی بوده و به‌وسیله رابطه (۸) تعیین شده است که در آن

$$Q_t^r = \sum_{j=1}^{11} Q_{jt}^r \text{ است.}$$

رابطه (۷) را برای کلیه اعضای اکو جمع کرده و نتیجه توسط رابطه (۱۰) نوشته شده است که

در آن $EQ_{ijt} = \sum_{r=1}^{10} Q_{ijt}^r$ است. اگر طرفین رابطه (۸) برای کلیه اعضای اکو جمع شود در این

صورت رابطه (۱۱) حاصل می‌شود که در آن $EQ_{jt} = \sum_{r=1}^{10} EQ_{jt}^r$ است. در بخش کشاورزی، تقاضای

مصرف برای اکو از رابطه (۱۱) به‌دست می‌آید که توسط رابطه (۱۲) نشان داده شده است و در آن

$$EQ_t = \sum_{j=1}^{11} EQ_{jt} \text{ است.}$$

مقدار واردات و صادرات از اجزای مهم عرضه داخلی به‌شمار می‌روند. بنابراین تعادل تجاری را می‌توان از رابطه عرضه داخلی مورد بررسی قرار داد. مقدار واردات، عرضه داخلی را افزایش داده، در صورتی که مقدار صادرات آن را کاهش می‌دهد. تجارت اقلام کالای کشاورزی را با T_{ijt}^r نشان می‌دهند که مربوط به کالای i در گروه j است. روابط (۱۳)، (۱۴) و (۱۵) معادلات تجاری را در سطح اقلام، گروه و بخش کشاورزی برای عضو r نشان می‌دهند. در صورتی که روابط (۱۶)، (۱۷) و (۱۸) برای کل اکو نوشته شده‌اند که با جمع کردن طرفین روابط (۱۳)، (۱۴) و (۱۵) نسبت به اعضای اکو به ترتیب حاصل شده‌اند.

هر عضو و تمامی سازمان اکو در سطح هر کدام از اقلام و گروه محصولات کشاورزی و نیز در سطح بخش کشاورزی می‌تواند مازاد، کسری و تعادل تجاری داشته باشد. روابط (۱۳)، (۱۴)، (۱۵)، (۱۶)، (۱۷) و (۱۸) در صورت وجود مازاد مثبت خواهند بود، اگر کسری وجود داشته باشد منفی و اگر تعادل تجاری برقرار باشد مساوی صفر می‌شوند. همچنین علامت نتایج نشان می‌دهد که وضعیت نسبت صادرات و واردات چگونه است. اگر علامت مثبت باشد، صادرات بیشتر از واردات، در صورت منفی بودن، صادرات کمتر از واردات و صفر نشان‌دهنده تساوی میزان صادرات و واردات

جدول ۱- روابط تعریفی عرضه و تقاضای داخلی ترازنامه کالایی و غذایی کشاورزی

(۱)	$S_{ijt}^r = y_{ijt}^r + M_{ijt}^r - X_{ijt}^r \pm \Delta I_{ijt}^r$	عضو	عرضه داخلی
(۲)	$S_{jt}^r = y_{jt}^r + M_{jt}^r - X_{jt}^r \pm \Delta I_{jt}^r$		
(۳)	$S_t^r = y_t^r + M_t^r - X_t^r \pm \Delta I_t^r$		
(۴)	$ES_{ijt} = Ey_{ijt} + EM_{ijt} - EX_{ijt} \pm \Delta EI_{ijt}$	اکو	
(۵)	$ES_{jt} = Ey_{jt} + EM_{jt} - EX_{jt} \pm \Delta EI_{jt}$		
(۶)	$ES_t = Ey_t + EM_t - EX_t \pm \Delta EI_t$		
(۷)	$C_{ijt}^r = F_{ijt}^r + B_{ijt}^r + A_{ijt}^r + W_{ijt}^r + O_{ijt}^r + Z_{ijt}^r$	عضو	تقاضای مصرف داخلی
(۸)	$C_{jt}^r = F_{jt}^r + A_{jt}^r + B_{jt}^r + Z_{jt}^r + W_{jt}^r + O_{jt}^r$		
(۹)	$C_t^r = F_t^r + A_t^r + B_t^r + W_t^r + O_t^r + Z_t^r$	اکو	
(۱۰)	$EC_{ijt} = EF_{ijt} + EB_{ijt} + EA_{ijt} + EW_{ijt} + EZ_{ijt} + EO_{ijt}$		
(۱۱)	$EC_{jt} = EF_{jt} + EB_{jt} + EA_{jt} + EW_{jt} + EZ_{jt} + EO_{jt}$		
(۱۲)	$EC_t = EF_t + EB_t + EA_t + EW_t + EZ_t + EO_t$		
(۱۳)	$T_{ijt}^r = X_{ijt}^r - M_{ijt}^r$	عضو	تراز تجاری
(۱۴)	$T_{jt}^r = X_{jt}^r - M_{jt}^r$		
(۱۵)	$T_t^r = X_t^r - M_t^r$		
(۱۶)	$ET_{ijt} = EX_{ijt} - EM_{ijt}$	اکو	
(۱۷)	$ET_{jt} = EX_{jt} - EM_{jt}$		
(۱۸)	$ET_t = EX_t - EM_t$		

معیارهای مختلفی برای تعیین سهم عناصر تشکیل دهنده عرضه و تقاضای اقلام و گروه محصولات کشاورزی می‌توان به وجود آورد که ساده‌ترین نوع آنها یافتن درصد هر عنصر در کل است. برای تعیین سهم عناصر تشکیل دهنده عرضه داخلی در هر گروه طرفین رابطه (۱) را به S_{ijt}^r تقسیم کرده و آن را می‌توان چنین نوشت:

$$\frac{y_{ijt}^r}{S_{ijt}^r} + \frac{M_{ijt}^r}{S_{ijt}^r} \pm \frac{\Delta I_{ijt}^r}{S_{ijt}^r} - \frac{X_{ijt}^r}{S_{ijt}^r} = 1 \quad (19)$$

در رابطه (۱۹)، سهم تولید داخلی با $\frac{y_{ijt}^r}{S_{ijt}^r}$ ، سهم واردات با $\frac{M_{ijt}^r}{S_{ijt}^r}$ ، سهم تغییر در ذخیره انبار

با $\frac{\Delta I_{ijt}^r}{S_{ijt}^r}$ و سهم صادرات با $\frac{X_{ijt}^r}{S_{ijt}^r}$ نمایش داده شده‌اند. می‌توان سهم هر کدام از عناصر تشکیل

دهنده تقاضای مصرف داخلی را به‌دست آورد و اهمیت هر سهم را در کل مشخص کرد. برای این منظور طرفین رابطه (۷) را به C_{ijt}^r تقسیم کرده و خواهیم داشت:

$$\frac{F_{ijt}^r}{C_{ijt}^r} + \frac{B_{ijt}^r}{C_{ijt}^r} + \frac{A_{ijt}^r}{C_{ijt}^r} + \frac{W_{ijt}^r}{C_{ijt}^r} + \frac{O_{ijt}^r}{C_{ijt}^r} + \frac{Z_{ijt}^r}{C_{ijt}^r} = 1 \quad (20)$$

در رابطه (۲۰)، سهم مصرف دام و طیور با $\frac{F_{ijt}^r}{C_{ijt}^r}$ ، سهم مصرف بذر با $\frac{B_{ijt}^r}{C_{ijt}^r}$ ، سهم مصرف

خوراک مردم با $\frac{Z_{ijt}^r}{C_{ijt}^r}$ ، سهم مصرف فراوری شده با $\frac{A_{ijt}^r}{C_{ijt}^r}$ ، سهم ضایعات با $\frac{W_{ijt}^r}{C_{ijt}^r}$ و سهم سایر

مصارف با $\frac{O_{ijt}^r}{C_{ijt}^r}$ بیان شده‌اند. معادله عرضه محصولات کشاورزی متعلق به گروه Z بوسیله رابطه

(۲) تعریف شده است که با تقسیم طرفین آن به y_{jt}^r سهم هر کدام به دست می‌آید. بنابراین سهم صادرات، تولید داخلی، واردات و نیز تغییر در ذخیره انبار در تولید داخلی کل به صورت زیر نوشته می‌شود:

$$\frac{S_{jt}^r}{y_{jt}^r} = 1 + \frac{M_{jt}^r}{y_{jt}^r} - \frac{X_{jt}^r}{y_{jt}^r} \pm \frac{\Delta I_{jt}^r}{y_{jt}^r} \quad (21)$$

در گروه محصولات Z سهم عناصر مصرف داخلی به صورت بذر، خوراک دام، خوراک مردم، نهاده‌های واسطه‌ای و ضایعات از تقسیم رابطه (۸) به C_{jt}^r به صورت زیر حاصل می‌شود:

$$\frac{F_{jt}^r}{C_{jt}^r} + \frac{B_{jt}^r}{C_{jt}^r} + \frac{A_{jt}^r}{C_{jt}^r} + \frac{W_{jt}^r}{C_{jt}^r} + \frac{Z_{jt}^r}{C_{jt}^r} + \frac{O_{jt}^r}{C_{jt}^r} = 1 \quad (22)$$

روابط (۱۹) و (۲۰)، (۲۱) و (۲۲) را می‌توان برای کل اکو به‌دست آورد. علاوه بر این، می‌توان سهم هر یک از عناصر تشکیل‌دهنده عرضه و تقاضا را در ارتباط با مجموع گروه‌های گوناگون محصولات کشاورزی برای هر عضو و کل اکو تعیین کرد.

۳- بررسی اجزای تشکیل دهنده عرضه و تقاضای گروه محصولات کشاورزی

ترازنامه گروه غذایی و کالایی را از بعد عناصر تشکیل دهنده عرضه و تقاضای داخلی تنظیم کرده و برای کشورهای افغانستان، آذربایجان، ایران، قزاقستان، قرقیزستان، پاکستان، تاجیکستان، ترکیه، ترکمنستان و ازبکستان در جداول (۲)، (۳)، (۴)، (۵)، (۶)، (۷)، (۸)، (۹)، (۱۰) و (۱۱) ارائه شده است. ارقام مورد استفاده بر حسب هزار تن بوده و برای متوسط دوره زمانی ۱۹۹۵-۱۹۹۹ استفاده شده است و اطلاعات آماری مورد نیاز از سایت اینترنتی سازمان خواربار کشاورزی جهانی گردآوری شده است. در این قسمت، اولاً سهم هر کدام از اجزای تشکیل دهنده عرضه و تقاضای داخلی در کل تعیین می‌شود. ثانیاً مجموع یازده گروه محصولات کشاورزی را برای هر کدام از اجزا محاسبه کرده و سهم هر کدام را در مجموع به دست آورده و سپس در هر دو سطح اعضا و کل منطقه اکو مورد بررسی قرار می‌دهیم.

در افغانستان تولید داخلی ۹۶/۳ درصد عرضه بوده است. که در جدول شماره (۲) مشاهده می‌شود. در مجموع تولید یازده گروه از محصولات کشاورزی سهم غلات ۶۷ درصد بوده و در مجموع واردات یازده گروه محصولات کشاورزی سهم غلات ۶۴ درصد است. سهم صادرات میوه‌جات در کل صادرات یازده گروه محصولات کشاورزی ۸۸ درصد است. در افغانستان ۸۰/۷ درصد کل مصرف داخلی به خوراک مصرفی انسان تعلق دارد. و از لحاظ مصرف یازده گروه محصولات کشاورزی، سهم مصرف انسان از غلات ۶۷ درصد است.

جدول (۳) نشانگر این است که در آذربایجان ۷۳/۹ درصد عرضه داخلی به تولید داخلی و ۲۴/۵ درصد به واردات اختصاص داشته است. در مجموع تولید یازده گروه محصولات کشاورزی سهم غلات ۳۸ درصد و سهم سبزیجات و میوه‌جات روی هم رفته ۴۶ درصد (سبزیجات ۲۴ درصد و میوه‌جات ۲۲ درصد) بوده است. واردات غلات به تنهایی ۶۵ درصد مجموع واردات یازده گروه از محصولات کشاورزی را تشکیل می‌دهد. صادرات سبزیجات و میوه‌جات روی هم رفته ۶۹ درصد (سبزیجات ۲۹ درصد و میوه‌جات ۴۰ درصد) بوده است. در آذربایجان ۸۲/۶ درصد تقاضای داخلی به خوراک انسان تعلق دارد. سهم هر کدام عناصر تشکیل دهنده تقاضای داخلی در کل مصرف غلات به این صورت است که سهم خوراک انسان ۵۰ درصد، ضایعات ۴۶ درصد، سهم بذر مصرفی ۷۸ درصد و سهم خوراک دام ۴۵ درصد بوده است. گروه میوه‌جات در مصرف فراوری شده در صنایع غذایی ۵۲ درصد را به خود اختصاص داده است.

همان طوری که جدول (۴) نشان می‌دهد در ایران سهم تولید و کسری تجاری در عرضه داخلی به ترتیب ۸۷/۶ درصد و ۱۳/۶ درصد است. سهم گروه محصولات کشاورزی نظیر غلات، ۳۲ درصد، سبزیجات و میوه‌جات روی هم رفته ۴۳ درصد (سبزیجات ۲۲ درصد و میوه‌جات ۲۱ درصد) در کل تولید داخلی یازده گروه از محصولات کشاورزی است. در مجموع واردات و صادرات یازده گروه محصولات کشاورزی به تنهایی سهم واردات گروه غلات ۷۵ درصد و سهم صادرات سبزیجات و میوه‌جات روی هم رفته ۷۳ درصد (سهم صادرات سبزیجات ۲۳ درصد و میوه‌جات ۵۰ درصد) بوده است. در ایران خوراک انسان حدود ۶۴/۹ درصد و محصولات فراوری شده در صنایع حدود ۱۳/۲

درصد و مصرف خوراک دام ۱۲/۹ درصد از کل مصرف داخلی را به خود اختصاص داده است. غلات ۳۵ درصد، سبزیجات و میوه‌جات روی هم رفته ۴۹ درصد (سبزیجات ۲۵ درصد و میوه‌جات ۲۴ درصد) از کل مصرف خوراک مردم را به خود اختصاص داده‌اند. در مجموع یازده گروه از محصولات کشاورزی برای عناصر فراوری شده، ضایعات، بذر مصرفی، مصرف خوراک مردم، سهم محصولات زراعی قندی ۹۳ درصد، سهم ضایعات غلات ۲۸ درصد، سهم ضایعات سبزیجات ۳۳ درصد، سهم ضایعات میوه‌جات ۲۸ درصد، سهم بذر مصرفی غلات ۷۷ و سهم غلات در مصرف خوراک دام ۱۰۰ بوده است.

در قزاقستان سهم تولید داخلی و مازاد تجاری در عرضه کل داخلی به ترتیب: ۱۱۹/۵ درصد و ۲۸/۶ درصد بوده است (جدول ۵). سهم گروه محصولات کشاورزی غلات، در تولید ۷۵ درصد، در صادرات ۹۵ درصد، در تغییر موجودی انبار ۹۸ درصد در کل مجموع یازده گروه از محصولات کشاورزی است. در این کشور، ۵۰ درصد خوراک مصرفی انسان، بخش عمده تقاضای داخلی را تشکیل می‌دهد. علاوه بر اینها سهم گروه غلات در مصرف خوراک انسان ۵۶ درصد، خوراک دامی ۹۲ درصد و مصرف بذر ۸۵ درصد بوده است. بر طبق جدول شماره (۶)، در جمهوری قرقیزستان سهم تولید داخلی در عرضه ۹۶/۱ درصد بوده است. علاوه بر این سهم غلات ۴۶ درصد در کل تولید برآورد شده است. سهم واردات غلات ۵۸ درصد و سهم واردات فراورده شکر و شیرینی ۳۴ درصد در کل واردات است. همچنین سهم صادرات سبزیجات و میوه‌جات ۶۶ درصد (صادرات سبزیجات ۴۲ درصد و میوه‌جات ۲۴ درصد) در کل صادرات یازده گروه محصولات کشاورزی بوده است.

در قرقیزستان بخش مهمی از مصرف داخلی به خوراک انسان (حدود ۵۴/۹ درصد) و خوراک مصرفی دام (حدود ۲۴ درصد) اختصاص دارد. غلات به میزان ۵۰ درصد و ریشه‌های نشاسته‌ای ۲۳ درصد از کل خوراک انسان را به خود اختصاص داده‌اند. در بین یازده گروه از محصولات کشاورزی، سهم گروه غلات در خوراک مصرفی دام ۶۲ درصد و در ضایعات ۵۳ درصد بوده است. و سهم گروه محصولات زراعی قندی به صورت فراوری شده در صنایع تبدیلی در حدود ۷۳ درصد است.

در پاکستان، حدود ۹۸/۹ درصد عرضه داخلی به تولید داخلی اختصاص دارد (جدول شماره ۷). در ارتباط با اجزای تشکیل دهنده عرضه داخلی، گروه محصولات زراعی قندی حدود ۵۲ درصد تولید و گروه غلات حدود ۵۵ درصد واردات و ۷۰ درصد صادرات را به خود اختصاص داده‌اند. در کشور پاکستان، از کل مصرف داخلی معادل ۴۴/۵ درصد به خوراک مصرف مردم و معادل ۴۴/۴ درصد به مصرف صنایع غذایی اختصاص یافته است. علاوه بر این، سهم غلات در ضایعات ۵۲ درصد، در مصرف خوراک انسان ۴۹ درصد و در بذر مصرفی ۷۷ درصد بوده است. همچنین سهم گروه محصولات زراعی قندی در مصرف فراوری شده در حدود ۹۴ درصد و در مصرف خوراک دام حدود ۷۰ درصد است. (جدول شماره ۷).

همان طوری که جدول شماره (۸) نشان می‌دهد در تاجیکستان ۶۴/۶ درصد عرضه داخلی را تولید تشکیل می‌دهد. واردات غلات حدود ۷۹ درصد مجموع واردات؛ و صادرات سبزیجات و

میوه‌جات روی هم رفته ۱۰۰ درصد (صادرات سبزیجات ۲۸ درصد و صادرات میوه‌جات ۷۲ درصد) در کل صادرات محصولات کشاورزی بوده است. در تاجیکستان خوراک انسان ۸۲ درصد کل مصرف داخلی را تشکیل می‌دهد. سهم غلات ۵۶ درصد از مجموع مصرف خوراکی مردم را در یازده گروه محصولات کشاورزی داراست.

در ترکیه، حدود ۱۰/۱۶ درصد از کل عرضه داخلی به تولید داخلی اختصاص دارد. در مجموع تولید یازده گروه محصولات کشاورزی، سهم غلات ۳۲ درصد و سهم سبزیجات و میوه‌جات رویهمرفته ۳۵ درصد (سبزیجات ۲۴ درصد و میوه‌جات ۱۱ درصد) بوده است. در مجموع واردات و صادرات یازده گروه از محصولات کشاورزی، گروه غلات ۵۷ درصد واردات و ۳۵ درصد صادرات را تشکیل می‌دهد (جدول شماره ۹). صادرات سبزیجات و میوه‌جات رویهمرفته ۴۶ درصد (سبزیجات ۱۷ درصد و میوه‌جات ۲۹ درصد) از کل صادرات یازده گروه محصولات کشاورزی را شامل می‌شود. در ترکیه، مصرف خوراکی انسان ۴۸ درصد و مصرف فراوری شده ۲۴/۲ درصد از کل مصرف داخلی گروه محصولات کشاورزی را تشکیل می‌دهند. اگر مجموع خوراک انسان را برای یازده گروه محصولات کشاورزی حساب کنیم، در این صورت سهم گروه غلات ۳۲ درصد، سهم سبزیجات و میوه‌جات رویهمرفته ۴۸ درصد (سبزیجات ۳۲ درصد و میوه‌جات ۱۶ درصد) است. در حدود ۶۶ درصد مصرف خوراک دام، ۸۰ درصد مصرف بذر، ۴۵ درصد ضایعات و ۹۵ درصد سایر مصارف به گروه غلات اختصاص دارد. و گروه محصولات زراعی قندی در حدود ۸۱ درصد مصرف فراورده شده، را داراست.

جدول شماره (۱۰) نشان می‌دهد که در ترکمنستان حدود ۸۲/۶ درصد عرضه کل داخلی را تولید تشکیل می‌دهد. از مجموع تولید و واردات یازده گروه محصولات کشاورزی، سهم غلات به ترتیب ۴۵ درصد و ۶۷ درصد بوده است. در این کشور، خوراک مصرف انسان ۵۵/۵۷ درصد، از کل مصرف داخلی را شامل می‌شود. علاوه بر این حدود ۶۸ درصد مصرف خوراکی دام، ۷۹ درصد مصرف بذر و ۵۸ درصد مصرف خوراک مردم به گروه غلات اختصاص دارد. ولی ۸۸ درصد مصرف فراوری شده در صنایع غذایی به گروه محصولات دانه‌های روغنی تعلق دارد.

جدول شماره (۱۱) به ازبکستان تعلق دارد و بیانگر این موضوع است که ۸۰/۴ درصد عرضه داخلی به تولید داخلی اختصاص دارد. علاوه بر این، در حدود ۳۴ درصد تولید، ۷۷ درصد واردات به گروه غلات، و ۳۷ درصد تولید و ۸۳ درصد صادرات به سبزیجات و میوه‌جات اختصاص یافته است. در بررسی تقاضای مصرف داخلی، ۷۱/۹ درصد آن را خوراک مصرف مردم تشکیل می‌دهد. در بین یازده گروه محصولات کشاورزی، سهم گروه محصولات دانه‌های روغنی در مصرف فراوری شده ۸۸ درصد، سهم گروه غلات در مصرف بذر ۶۸ درصد و در مصرف خوراک مردم ۵۴ درصد بوده است.

ترازنامه گروه محصولات کشاورزی اکو از تلفیق و ترکیب اعضای آن حاصل می‌شود که در جدول شماره (۱۲) نشان داده شده است. این جدول نشان می‌دهد که در کل منطقه اکو حدود ۹۶/۷ درصد عرضه داخلی را تولید تشکیل می‌دهد. در مجموع تولید یازده گروه محصولات کشاورزی سهم تولید غلات ۳۳ درصد، سهم تولید محصولات زراعی قندی ۲۷ درصد و سهم تولید سبزیجات

و میوه‌جات روی هم‌رفته ۲۶ درصد (سبزیجات ۱۶ درصد و میوه‌جات ۱۰ درصد) بوده است. واردات غلات ۶۶ درصد از مجموع واردات یازده گروه محصولات کشاورزی را تشکیل می‌دهد. سهم صادرات غلات ۵۱ درصد و سهم صادرات سبزیجات و میوه‌جات روی هم‌رفته ۳۳ درصد (سبزیجات ۱۳ درصد و میوه‌جات ۲۰ درصد) از مجموع صادرات یازده گروه کالاهای کشاورزی هستند. در جدول شماره (۱۲) بیشترین سهم به خوراک انسان تعلق داشته و معادل ۵۲/۸ درصد است. علاوه بر این سهم گروه غلات در مورد خوراک دام، بذر مصرفی، ضایعات، خوراک مصرفی انسان و سایر مصارف به ترتیب ۶۲ درصد، ۸۰ درصد، ۴۲ درصد، ۴۲ درصد و ۶۶ درصد است و گروه محصولات زراعی قندی ۸۶ درصد را به خود اختصاص است که از بقیه گروه‌ها بیشتر است. بعد از گروه غلات، دو گروه سبزیجات و میوه‌جات روی هم‌رفته ۴۹ درصد (سبزیجات ۳۴ درصد و میوه‌جات ۱۵ درصد) از مجموع ضایعات یازده گروه از محصولات کشاورزی را داشته‌اند.

۴- بررسی وضعیت تجاری گروه و اقلام کالای کشاورزی اکو و اعضای آن

در رابطه عرضه داخلی، واردات و صادرات به صورت مقداری بیان شده اند. ارتباط آنها از طریق تراز تجاری مطالعه می‌شود که به وسیله رابطه (۱۳) نشان داده شده است. رابطه تجاری حالات متمایزی دارد: اولاً اگر T_{ijt}^F مثبت باشد در این صورت کشور i ، کالای i را صادر می‌کند، زیرا مقدار صادرات از واردات آن بیشتر است. ثانیاً اگر مقدار صادرات کالای i با مقدار واردات آن برابر باشد در این صورت تعادل تجاری برقرار شده و آن کشور در مورد کالای i خود اتکا است. جدول (۱۳) برای بررسی رابطه تجاری در سطح اقلام، گروه و بخش، نه تنها برای هر عضو بلکه برای کل اکو محاسبه شده است. رابطه تجاری محصولات کشاورزی برای هر یک از کشورهای عضو در سه سطح مورد اشاره به ترتیب به وسیله روابط (۱۳)، (۱۴)، (۱۵) و در سطح اکو به ترتیب به وسیله روابط (۱۶)، (۱۷) و (۱۸) تعیین شده اند. ستون آخر این جدول رابطه تجاری اکو را نشان می‌دهد. با در نظر گرفتن ارقام جدول شماره (۱۳) نتایج در دو سطح گروه و اقلام بررسی می‌شود.

الف) در سطح گروه

- ۱- به استثنای جمهوری قزاقستان که مازاد تجاری آن در مورد غلات رقم ۳۶۴۶ هزار تن است بقیه ۹ کشور با کسری تجاری مواجه بوده اند. ایران با کسری تجاری ۶۸۵۷ هزار تن وارد کننده عمده غلات بوده است. بعد از ایران به ترتیب کشور ازبکستان با کسری ۱۹۱۰ هزار تن، پاکستان با کسری ۷۹۶ هزار تن، ترکیه با کسری ۷۹۸ هزار تن، آذربایجان با کسری ۵۵۹ هزار تن قرار دارند. به این ترتیب با وجود این که بخشی از واردات ۹ کشور می‌تواند از طریق صادرات قزاقستان تأمین شود ولی بخش عمده آن لازم است از خارج منطقه اکو تأمین شود.
- ۲- درباره گروه ریشه‌های نشاسته‌ای کشورهای ایران، پاکستان و ترکیه به ترتیب ارقام: ۶۸، ۲۹ و ۱۴ هزار تن مازاد تجاری داشته و در تولید سیب زمینی ازبکستان و آذربایجان به ترتیب ۱۵۷ و ۳۶ هزار تن کسری تجاری داشته اند.

- ۳- در مورد گروه فراورده‌های شکر و شیرینی غیر از دو کشور پاکستان و ترکیه بقیه ۸ کشور عضو اگو دارای کسری تجاری قابل ملاحظه‌ای هستند. ایران، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان و آذربایجان به ترتیب ۱۰۴۸ هزار تن، ۳۰۷ هزار تن، ۶۴۷ هزار متر یک تن، ۲۳۳ هزار تن و ۱۲۶ هزار تن کسری تجاری داشته و از کشورهای وارد کننده عمده محسوب می‌شوند.
- ۴- در مورد گروه حبوبات پاکستان ۱۸۹ هزار تن کسری تجاری داشته در صورتی که ترکیه، ایران و افغانستان به ترتیب: ۲۸۹، ۴۴ و ۱۵ هزار تن مازاد تجاری دارند.
- ۵- روغن‌های نباتی (فراورده محصول زارعی روغنی) به شکل وسیع در داد و ستد به کار می‌روند و تمامی کشورهای عضو اگو با کسری تجاری مواجه‌اند. و کشورهای ترکیه، پاکستان و ایران واردکنندگان اصلی این محصولات محسوب می‌شوند.
- ۶- در گروه سبزیجات کشورهای ترکیه، ایران، ازبکستان و قزاقستان به ترتیب: ۱۱۰۲، ۳۷۷، ۱۵۸، ۱۰۰ هزار تن مازاد تجاری قابل ملاحظه‌ای دارند. در صورتی که کشورهای پاکستان، آذربایجان و ترکمنستان با کسری تجاری مواجه هستند که می‌توانند از کشورهای دارای مازاد تجاری سبزیجات مورد نیاز خود را وارد کنند.
- ۷- اگو ظرفیت بالقوه صادراتی قابل توجهی در مورد گروه محصولات باغی (میوه‌جات) دارا است. کشورهای ترکیه، ایران، افغانستان و پاکستان به ترتیب: ۱۷۳۲، ۶۳۰، ۱۱۶ و ۹۱ هزار تن با مازاد تجاری مواجه بوده‌اند. با توجه به این که اعضای اگو از نظر صادرات میوه‌جات رقیب یکدیگر به شمار می‌آیند ولی می‌توانند نیازهای داخلی کشورهای وارد کننده میوه‌جات را تأمین کنند.
- ۸- گروه گیاهان محرک نظیر: چای، قهوه و کاکائو را کلیه کشورهای عضو وارد کرده و کسری تجاری دارند. بین کشورهای عضو تجارت این گیاهان محدود بوده و فقط ترکیه با مازاد و پاکستان با کسری تجاری عمده مواجه‌اند.

ب) در سطح اقلام

- وضعیت تجاری را برای هر یک از اقلام محصولات کشاورزی با در نظر گرفتن جدول شماره (۱۳) به صورت زیر بررسی می‌کنیم.
- گندم: از ده کشور عضو اگو، تنها قزاقستان صادرکننده عمده گندم بوده است و بقیه ۹ کشور وارد کننده گندم به‌شمار می‌آیند و به این ترتیب بخش اندکی از واردات گندم ۹ کشور عضو اگو را قزاقستان می‌تواند تأمین کند.
- برنج: پاکستان و قزاقستان صادر کننده برنج در میان ده کشور عضو اگو محسوب می‌شوند و بقیه اعضا به‌خصوص ایران و ترکیه وارد کننده آن هستند. به این ترتیب تمامی اعضای وارد کننده برنج می‌توانند سهم قابل ملاحظه‌ای از واردات را از دو کشور پاکستان و قزاقستان تأمین کنند.
- جو: ترکیه و قزاقستان صادر کننده جو و بقیه اعضا به‌خصوص ایران وارد کننده آن قلمداد می‌شوند. به این ترتیب ایران می‌تواند بخش قابل ملاحظه‌ای از نیاز خود را از دو کشور قزاقستان و ترکیه تأمین کند.

ذرت: تمام اعضا به استثنای قزاقستان وارد کننده ذرتند و در این میان دو کشور ایران و ترکیه وارد کننده عمده آن محسوب می‌شوند. بنابراین در میان اعضا کشوری نیست که بتواند بخشی از واردات کشورهای عضو را تأمین کند و سازمان اکو به‌ناچار باید بخش عظیمی از این محصول را از خارج از منطقه اکو وارد کند.

سیب‌زمینی: کشورهای ترکیه، ایران و پاکستان صادرکننده مهم سیب زمینی محسوب می‌شوند و حال آن که کشورهای ازبکستان، آذربایجان و ترکمنستان وارد کننده سیب‌زمینی قلمداد می‌شوند و به این ترتیب بخش مهمی از واردات این چهار کشور را دو کشور ترکیه و پاکستان می‌توانند تأمین کنند.

نیشکر و چغندر قند: این دو محصول از عمده مواد اولیه صنایع قند به‌شمار می‌آیند، اما به دلیل ماهیت غیر مبادله‌ای، به‌ندرت به‌صورت خام در تجارت استفاده می‌شوند.

شکر: دو کشور پاکستان و ترکیه صادر کننده عمده شکر در میان کشورهای عضو محسوب می‌شوند و حال آن که بقیه اعضا به‌طور عمده وارد کننده شکرند. به این ترتیب اعضای اکو وارد کننده مهم شکر در جهانند. بنابر این بخشی از واردات شکر کشورهای اکو از طریق دو کشور ترکیه و پاکستان می‌تواند تأمین شود. عسل در تجارت اعضای اکو سهم کمی دارد.

لوبیا: دو کشور ایران و ترکیه صادر کننده و پاکستان وارد کننده این محصول محسوب می‌شوند و به این ترتیب پاکستان بخشی از واردات را از دو کشور ایران و ترکیه می‌تواند تأمین کند.

نخود: از میان ده کشور عضو اکو سه کشور پاکستان، ایران و آذربایجان در تجارت نخود با کسری تجاری قرار دارند. بقیه اعضا در شرایط خود اتکایی و (یا تراز تجاری صفر) مواجه بوده‌اند و به این ترتیب کشورهای وارد کننده به‌ناچار باید خارج از اکو نیاز خود را برطرف کنند.

سایر حبوبات: سه کشور ترکیه، ایران و افغانستان صادر کننده سایر حبوبات بوده‌اند و در این میان تنها پاکستان وارد کننده عمده آن به‌شمار می‌آید و به این ترتیب پاکستان می‌تواند تمامی واردات خود را از این سه کشور تأمین کند.

روغن سویا: تمامی کشورهای عضو اکو روغن سویا را وارد می‌کنند که در این میان واردات سه کشور ترکیه، ایران و پاکستان بالغ بر ۲۰۰ هزار تن در سال بوده است.

روغن آفتابگردان: تمامی کشورهای عضو اکو، وارد کننده خالص روغن آفتابگردان محسوب می‌شوند. در این میان دو کشور ایران و ترکیه از عمده وارد کنندگان این محصول به‌شمار می‌آیند.

سایر روغن‌های نباتی: به‌استثنای دو نوع روغن سویا و آفتابگردان، بقیه روغن‌های نباتی در تجارت کمتر استفاده می‌شوند.

گوجه فرنگی: کشورهای ترکیه و ایران صادر کننده عمده گوجه فرنگی به‌شمار می‌آیند و بقیه اعضا نیز کمابیش مبادرت به تجارت آن می‌کنند.

پیاز: کشورهای ترکیه، ایران، قزاقستان، ازبکستان و قرقیزستان صادرکنندگان عمده پیاز محسوب می‌شوند و از اعضای اکو کشوری نیست که وارد کننده این محصول باشد، پس قسمت اعظم صادرات کشورها به غیر اعضا اختصاص می‌یابد.

سایر سبزیجات: سه کشور ترکیه، ایران و ازبکستان صادر کننده و پاکستان و آذربایجان وارد کننده این محصولات به شمار می آیند.

مرکبات: مرکبات شامل پرتغال، نارنگی، انواع لیمو، گریپ فروت و سایر محصولات اینچینی را در بر می گیرد. از ده کشور عضو اکو تنها سه کشور پاکستان، ترکیه و ایران از صادرکنندگان آن محسوب می شوند که دو کشور آخر در این زمینه فعال ترند و بقیه اعضا به خصوص آذربایجان و ترکمنستان وارد کننده این گروه محصولات به شمار می آیند.

موز: این محصول در منطقه اکو به ندرت کشت می شود، بنابر این اغلب کشورها به خصوص ایران و ترکیه وارد کننده عمده آن محسوب می شوند.

سیب درختی: از میان اعضای اکو، سه کشور ترکیه، ایران و قرقیزستان هر سال این محصول را به شکل وسیع صادر می کنند و بقیه اعضا کمابیش وارد کننده آن محسوب می شوند که در این میان میزان واردات خالص ترکمنستان و آذربایجان قابل توجه است.

آناناس: آناناس در منطقه اکو کشت نمی شود و از اعضای سازمان نیز تنها دو کشور قزاقستان و پاکستان آناناس وارد می کنند.

خرما: از میان اعضای اکو، دو کشور ایران و پاکستان صادرکنندگان عمده خرما و نیز ترکیه و آذربایجان وارد کننده عمده آن محسوب می شوند.

انگور: بسیاری از کشورهای عضو اکو صادر کننده انگورند که در این میان صادرات ترکیه، ایران و افغانستان قابل ملاحظه است در حالی که بعضی از کشورهای عضو نظیر پاکستان و آذربایجان واردکننده آن محسوب می شوند.

سایر میوه جات: از میان اعضای اکو ترکیه، ایران، پاکستان و ازبکستان صادر کننده و دو کشور آذربایجان و قزاقستان وارد کننده میوه جات محسوب می شوند.

قهوه، کاکائو و چای: تمامی اعضای اکو وارد کننده کاکائو و قهوه اند و در مورد چای نیز تنها ترکیه صادرات دارد و بقیه اعضا وارد کننده چای هستند.

انواع ادویه جات: از میان اعضای اکو پاکستان وارد کننده عمده انواع ادویه جات محسوب می شود و حال آن که ایران و ترکیه هر سال مقادیر قابل ملاحظه ای ادویه جات را صادر می کنند.

۵- جمع بندی و ملاحظات

با در نظر گرفتن سهم عناصر عرضه و تقاضای داخلی هر کدام از گروه های محصولات کشاورزی می توان به این نتایج دست یافت:

۱- با بررسی سهم عناصر تشکیل دهنده مصرف داخلی به این نتیجه رسیدیم که اولاً سهم مصرف خوراکی انسان در تقاضای داخلی از بقیه عناصر به مراتب بیشتر است. بنابر این بیش از نصف تقاضای مصرفی داخلی به خوراک مردم اختصاص دارد. در واقع محصولات کشاورزی از منابع عمده و اصلی تغذیه مردم در هر کشور به شمار می روند و مصرف آنها رابطه مستقیم با افزایش جمعیت دارد. ثانیاً گروه محصولات زراعی قندی که شامل چغندر قند و نیشکر می شود، برای تولید

محصول نهایی در واحدهای صنعتی تبدیلی به کار می‌روند. پاکستان در مجموع عرضه یازده گروه از محصولات کشاورزی سهم عمده‌ای در تولید گروه محصولات زراعی قندی دارد که در حدود ۵۲ درصد است. ثالثاً در مجموع خوراک مصرف مردم سهم گروه غلات از بقیه گروه‌ها بیشتر است که بین حداکثر ۶۷ درصد برای افغانستان و حداقل ۳۲ درصد برای کشور ترکیه تغییر می‌کند. در مرتبه بعدی گروه سبزیجات قرار دارد که میزان آن حداکثر ۳۲ درصد برای ترکیه و حداقل ۱۰ درصد برای پاکستان برآورد شده است. مصرف غلات برای تغذیه دام بین حداکثر ۱۰۰ درصد در کشور ایران و حداقل ۱۵ درصد برای کشور پاکستان تغییر می‌کند.

۲- تراز نامه کالایی غذایی بر اساس تعادل بین عرضه و تقاضای داخلی تنظیم می‌شود و از این لحاظ نتیجه‌گیری کردیم که اولاً سهم تولید داخلی در کل عرضه داخلی بین ۱۱۹/۵ درصد برای کشور قزاقستان و ۶۴/۶ درصد برای تاجیکستان است که در مقایسه با عناصر دیگر عرضه رقم قابل ملاحظه را به خود اختصاص داده است. از طرف دیگر، سهم مصرف مردم در عرضه داخلی برای کشورهای قزاقستان، ترکیه، پاکستان و قرقیزستان بین حداقل ۴۴/۵ درصد و ۵۴/۹ درصد تغییر می‌کند. بنابر این تقریباً نصف تولید گروه‌های محصولات کشاورزی به‌وسیله جمعیت این کشورها به مصرف نهایی می‌رسد. در صورتی که این الگوی مصرف مردم در بقیه کشورهای عضو مشاهده نمی‌شود. ثانیاً در کشورهای آذربایجان، تاجیکستان، ایران، ازبکستان و ترکیه در واقع مقداری بسیار کمتر از نصف تولید یازده گروه محصولات کشاورزی به سبزیجات و میوه‌جات اختصاص دارد که به مراتب بیشتر از گروه غلات در تولید کل است. ولی در کشورهای افغانستان، قزاقستان، قرقیزستان، پاکستان و ترکمنستان سهم گروه غلات بیشتر از سهم مجموع گروه‌های سبزیجات و میوه‌جات است. بنابراین الگوی تولید در این کشورها کارا نبوده و در زمینه تولید کالاهای استراتژیک کشاورزی مشکلات متعددی دارند.

۳- در ارتباط با تجارت گروه‌های گوناگون محصولات کشاورزی این نتایج به‌دست آمده که کشور قزاقستان در بین اعضای اکو اولین کشوری است که در تجارت گروه غلات مازاد تجاری دارد. ولی کشورهای نظیر ایران، ازبکستان، پاکستان و ترکیه و آذربایجان به ترتیب بیشترین کسری در تجارت غلات را دارند. نکته بعدی این که کشورهای ایران، پاکستان و ترکیه در مورد گروه ریشه‌های نشاسته‌ای دارای مازاد تجاری بوده و کشورهای ازبکستان و آذربایجان در تجارت سیب زمینی با کسری مواجه هستند. همچنین دو کشور پاکستان و ترکیه در مورد تجارت گروه فراورده‌های شکر شیرینی مازاد تجاری داشته و بقیه کشورهای عضو دارای کسری تجاری بسیار بوده‌اند و از بین آنها کسری تجاری ایران قابل ملاحظه است. گفتنی است که کشورهای ترکیه، ایران و افغانستان به ترتیب بیشترین مازاد تجاری در تجارت گروه حبوبات را داشته و بقیه کشورها (به جز پاکستان) در شرایط خودکفایی‌اند و نیز کلیه کشورهای عضو از واردکنندگان عمده روغن‌های نباتی هستند و سهم کسری کشورهای ترکیه و ایران از بقیه بیشتر است. در تجارت گروه سبزیجات، به ترتیب ترکیه، ایران، ازبکستان، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان مازاد تجاری داشته و بقیه کشورها با کسری تجاری مواجه‌اند. در مورد محصولات باغی (میوه‌جات) کشورهای آذربایجان و قزاقستان با

کسری تجاری مواجه بوده و بقیه کشورها دارای مازاد تجاری بوده‌اند که از این لحاظ رقیب یکدیگر محسوب می‌شوند.

۴- وضعیت تجاری اعضا در ارتباط با گروه‌های کالاها مشخص شده و در مورد هر یک از اقلام کالا نیز می‌توان آن را معلوم کرد. به‌طوری که افغانستان در تجارت انگور و سایر میوه‌جات مازاد تجاری داشته و در اقلامی مانند گندم، برنج، انواع روغن، شکر و چای دارای کسری تجاری است. آذربایجان در تجارت کالاهای نظیر: گندم، شکر، روغن سویا و آفتابگردان، سیب زمینی و برنج کسری تجاری دارد و تنها در مورد گوجه فرنگی و روغن دانه پنبه مازاد تجاری دارد. ایران واردکننده عمده گندم، شکر، روغن سویا و آفتابگردان، برنج، ذرت و جو بوده و در مورد تولید میوه‌جات و انواع سبزیجات صادر کننده و مازاد تجاری دارد. قزاقستان با وجود آن که توان تولیدی و امکانات صادراتی قابل توجهی در مورد انواع غلات به خصوص گندم دارد ولی در محصولاتی نظیر شکر و انواع روغن وارد کننده عمده است. قرقیزستان در تجارت گندم، ذرت، شکر و انواع روغن وارد کننده عمده بوده و در مورد انواع سبزیجات و سیب زمینی صادرکننده عمده محسوب می‌شود. پاکستان وارد کننده اصلی گندم، انواع روغن، انواع حبوبات، سایر سبزیجات و ادویه‌جات است و امکانات صادراتی قابل توجهی در مورد کالای نظیر برنج، شکر، خرما و سایر میوه‌جات دارد. تاجیکستان نیز واردکننده اقلام کشاورزی نظیر گندم و شکر بوده و صادرکننده سیب درختی، انگور و پیاز است. ترکیه وارد کننده عمده گندم، برنج، ذرت و انواع روغن سویا و آفتابگردان بوده و حال آن که در مورد انواع میوه‌جات نظیر سیب درختی، انگور و سایر حبوبات و انواع سبزی (گوجه فرنگی، پیاز و سایر سبزیجات)، جو و سیب زمینی، صادر کننده عمده محسوب می‌شود. ترکمنستان گندم، شکر، انواع روغن، چای، سیب درختی و ذرت را وارد می‌کند و تنها صادر کننده روغن دانه پنبه بوده است. این کشور کالاهایی نظیر گندم، سیب زمینی، انواع روغن‌ها (به جز روغن پنبه) و چای را از ازبکستان وارد می‌کند و گوجه فرنگی، پیاز، سایر سبزیجات، سیب درختی، انگور و سایر میوه‌جات را به‌صورت عمده صادر می‌کند.

۶- توصیه‌های سیاستی

مشکل کلیه کشورهای اکو دسترسی به برخی مواد غذایی به‌خصوص غلات، روغن‌های نباتی و فراورده شکر و شیرینی است. این گروه‌ها از اقلام مورد نیاز دارای اهمیت زیاد، برای زندگی اقتصادی این کشورها در حال حاضر و نیز در آینده خواهند بود. اولاً کلیه کشورهای اکو رشد جمعیت بالاتری دارند و گروه‌های مورد اشاره مواد غذایی جمعیت را تشکیل می‌دهند. از آن جایی که جمعیت و ابعاد خانواده از عناصر مهم و مؤثر در تقاضا برای گروه‌های غلات و روغن‌های نباتی و فراورده شکر محسوب می‌شود، از این رو با افزایش جمعیت تقاضا برای این گروه‌ها نیز بیشتر شده و نیاز این کشورها در آینده زیادتر خواهد شد. در نتیجه برای جبران تقاضا در آینده به منابع مالی و ارزی، نیاز بیشتری خواهند داشت. بنابر این لازم است این کشورها در فکر تقویت بنیان‌های تولید داخلی این گروه‌ها باشند. ثانیاً گروه‌های غلات، فراورده شکر و روغن‌های نباتی سهم عمده‌ای در

مصرف بودجه خانوار کشورهای اکو دارد. در زمینه مخارج تهیه این کالاها، خانواده‌ها تحت فشار قرار می‌گیرند. اگر قیمت فروش این کالاها افزایش بیابد الگوی مصرفی خانوارها محدودتر می‌شود. چون این کالاها جزو محصولات ضروری کشاورزی قلمداد می‌شوند، بنابر این، لازم است دولت‌ها در فکر عرضه این کالاها باشند تا فشار مصرف در خانواده‌ها کاهش پیدا کند. به همین دلیل دولت‌ها انواع گوناگون یارانه‌ها را برای مصرف کنندگان این کالاها می‌پردازند. ثالثاً بالابودن سهم مصرف این کالا در بین کشورهای وارد کننده اکو باعث می‌شود این کشورها از نظر تأمین تقاضا در روابط بین‌المللی آسیب‌پذیر شوند. بنابر این برای کاهش فشارهای خارجی لازم است کشورهای وارد کننده در فکر افزایش تولید داخلی باشند.

فهرست منابع

- ۱- احمدیان، مجید، (۱۳۷۹)، *مطالعات ساختار و امکانات توسعه تجارت محصولات کشاورزی در سازمان همکاری اقتصادی اکو*، وزارت جهاد کشاورزی، مؤسسه پژوهش‌ها و برنامه‌ریزی اقتصادی کشاورزی.
- ۲- امین، امان‌الله، مجلسی، شهین، (۱۳۶۲)، *همکاری عمران منطقه‌ای (ار، سی، دی)*، دفتر اقتصاد بین‌الملل، سازمان برنامه و بودجه.
- ۳- پاکدامن، رضا، (۱۳۶۲)، *سازمان همکاری‌های اقتصادی (اکو)*، مؤسسه پژوهش‌های بازرگانی، تهران.
- ۴- شیخ حسنی، کامبیز، (۱۳۷۴)، *اکو دیدگاه منطقه‌ای*، وزارت امور خارجه، تهران.
- ۵- دکتر کوران، الهه، *نقش اکو در همگرایی منطقه‌ای (روابط بین‌الملل)*، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی، تهران.
- ۶- معتقدی، قدیر، (۱۳۶۸)، *زمینه‌های همکاری کشورهای عضو اکو (ایران، ترکیه و پاکستان)*، دفتر اقتصاد بین‌الملل، برنامه و بودجه، تهران.

جدول ۲- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی - باغی) افغانستان برای متوسط سال‌های ۹۹-۱۹۹۵
(ارقام به هزار تن)

گروه محصولات	عرضه داخلی					مصرف داخلی					
	تولید	واردات	تغییر موجودی	صادرات	کل	خوراک دام	بذر مصرفی	فراوری شده	ضایعات	سایر مصارف	خوراک انسان
۱- غلات	۳۳۲۴ (۶۷)	۲۱۱ (۶۴)	۰	۰	۳۵۳۵ (۶۸)	۲۲۹ (۸۷)	۲۱۴ (۹۱)	--	۳۰۴ (۷۳)	--	۲۷۸۸ (۶۷)
۲- ریشه‌های نشاسته‌ای	۲۳۵ (۵)	۱	--	۰	۲۳۶ (۵)	۳ (۱)	۱۴ (۶)	۲	۶	--	۲۱۱ (۵)
۳- محصولات زراعی قندی	۳۹	۰	۰	۰	۳۹	۲۹ (۱۱)	--	۱۰ (۱۱)	--	--	۰
۴- فراورده شکر و شیرینی	۴	۵۱ (۱۵)	۲	۰	۵۷ (۱)	--	--	--	--	--	۵۷ (۱)
۵- حیویات	۵۳ (۱)	۰	۰	۵۷ (۱۱)	۳۸	۳	۲	--	۲	--	۳۱
۶- محصولات دانه‌های روغنی	۹۸ (۲)	۱	۰	۱	۹۸ (۲)	--	۴	۸۰ (۷۸)	۱	--	۱۳
۷- روغن‌های نباتی	۱۹	۴۱ (۱۲)	۰	۰	۶۰	--	--	--	--	۵	۵۵ (۱)
۸- سبزیجات	۶۱۲ (۱۲)	۰	۰	۰	۶۱۲ (۱۲)	--	--	--	۶۷ (۱۶)	--	۵۴۵ (۱۳)
۹- میوه‌جات	۶۱۵ (۱۲)	۶	۰	۱۲۲ (۸۸)	۴۹۹ (۱۰)	--	--	--	۳۶ (۹)	--	۴۶۳ (۱۱)
۱۰- ادویه‌جات	۰	۰	۰	۰	۰	--	--	--	--	--	۰
۱۱- گیاهان محرک	۰	۱۹ (۶)	۰	۰	۱۹	--	--	--	--	--	۱۹
جمع کل	۴۹۹۹	۳۳۰	۲	۱۳۸	۵۱۹۳	۲۶۴	۲۳۴	۹۲	۴۱۶	۵	۴۱۸۲
درصد	۹۶/۳	۶/۴	۰	۲/۵	۱۰۰	۵/۱	۴/۵	۱/۷	۸/۰۵	۰	۸۰/۷

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۳- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی - باغی) آذربایجان برای متوسط سال‌های ۹۹-۱۹۹۵
(واحد ارقام به هزار تن)

گروه محصولات	عرضه داخلی					مصرف داخلی					
	تولید	واردات	تغییر موجودی	صادرات	کل	خوراک دام	بذر مصرفی	فراوری شده	ضایعات	سایر مصارف	خوراک انسان
۱- غلات	۹۹۴ (۳۸)	۵۵۹ (۶۵)	۱۱۹ (۹۲)	۱	۱۶۷۱ (۴۸)	۱۱۸ (۴۵)	۷۷ (۷۸)	۱	۴۳ (۴۶)	۰	۱۴۳۲ (۵۰)
۲- ریشه‌های نشاسته‌ای	۲۴۸ (۱۰)	۳۶ (۴)	۲	۰	۲۸۶ (۸)	۴۶ (۱۸)	۱۴ (۱۴)	۰	۵	۰	۲۲۱ (۸)
۳- محصولات زراعی قندی	۳۸ (۱)	--	--	۱۵ (۲۱)	۲۳	۲۳ (۹)	--	--	۰	--	--
۴- فراورده شکر و شیرینی	۱	۱۲۸	۸	۰	۱۳۷	--	--	۲۴	--	۶	۱۰۷

(۴)			(۱۶)			(۴)		(۶)	(۱۵)		شیرینی
--	--	--	--	--	۱۲ (۵)	۱۲	۰	۰	۱	۱۱	۵- حبوبات
۰	--	۰	۴۴ (۳۰)	۸ (۸)	۴۷ (۱۸)	۹۹ (۳)	۰	۰	۰	۹۹ (۴)	۶- محصولات دانه‌های روغنی
۱۵	۱۲	--	۰	--	--	۲۷	۴	۰	۲۳	۸	۷- روغن‌های نباتی
۶۱۳ (۲۱)	--	۱۷ (۱۸)	--	--	۱	۶۳۱ (۱۸)	۲۰ (۲۹)	۰	۳۱ (۴)	۶۲۰ (۲۴)	۸- سبزیجات
۴۸۳ (۱۷)	--	۲۸ (۳۰)	۷۶ (۵۲)	--	۱۳ (۵)	۶۰۲ (۱۷)	۲۸ (۴۰)	۰	۷۲ (۸)	۵۵۸ (۲۲)	۹- میوه‌جات
--	--	--	--	--	--	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰- ادویه‌جات
۸	--	--	--	--	--	۸	۲	۰	۸	۲	۱۱- گیاهان محرک
۲۸۷۹	۲۰	۹۳	۱۴۵	۹۹	۲۶۰	۳۴۹۶	۷۰	۱۲۹	۸۵۸	۲۵۷۹	جمع کل
۸۲/۶	۰/۵	۲/۶	۴/۱	۲/۸	۷/۴	۱۰۰	۲	۳/۶	۲۴/۵	۷۳/۹	درصد

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۴- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی- باغی) ایران برای متوسط سال‌های ۹۹-۱۹۹۵ (واحد ارقام به هزار تن)

مصرف داخلی						عرضه داخلی				شاخص‌ها	
خوراک انسان	سایر مصارف	ضایعات	فراوری شده	بذر مصرفی	خوراک دام	کل	صادرات	تغییر موجودی	واردات	تولید	گروه محصولات
۱۲۶۵۷ (۳۵)	۰	۱۰۳۵ (۲۸)	۰	۸۹۶ (۷۷)	۷۳۴۱ (۱۰۰)	۲۱۹۲۹	۱۲ (۵)	-۵۲۰	۶۹۳۹ (۷۵)	۱۵۵۹۲ (۳۲)	۱- غلات
۲۷۱۹ (۸)	--	۳۲۷ (۸)	۰	۱۵۸ (۱۴)	--	۳۲۰۴	۷۸ (۵)	--	۱۰	۳۲۷۲ (۷)	۲- ریشه‌های نشاسته‌ای
--	--	--	۶۸۹۱ (۹۳)	--	--	۶۸۹۱	--	۰	۰	۶۸۹۱ (۱۴)	۳- محصولات زراعی قندی
۱۸۷۴ (۵)	۲	--	--	--	--	۱۸۷۶	۱۶	-۶۷	۱۰۶۸ (۱۲)	۸۹۱ (۲)	۴- فراورده شکر و شیرینی
۴۳۳ (۱)	--	۱۸	--	۹۲ (۸)	--	۵۴۳	۴۹	۰	۵	۵۸۷ (۲)	۵- حبوبات
۲۶	۵۶	۱۱	۵۰۳ (۷)	۱۵	۰	۶۱۱	۵	-۱۷	۱۳۵ (۱)	۴۹۸	۶- محصولات دانه‌های روغنی
۶۹۲ (۱)	۵۵	--	--	--	--	۷۴۷	۱۸۵ (۱۱)	-۶۴	۸۹۲ (۹)	۱۰۴	۷- روغن‌های نباتی
۹۰۹۰ (۲۵)	--	۱۲۳۸ (۳۳)	۰	--	--	۱۰۳۲۸	۳۷۷ (۲۳)	۰	۱	۱۰۷۰۴ (۲۲)	۸- سبزیجات
۸۸۷۱ (۲۴)	--	۱۰۵۳ (۲۸)	۱	--	--	۹۹۳۵	۸۰۰ (۵۰)	۰	۱۷۰	۱۰۵۵۵ (۲۱)	۹- میوه‌جات
۱۹	--	۰	--	--	--	۱۹	۱۶	۰	۵	۳۰	۱۰- ادویه‌جات
۸۱	--	--	--	--	--	۸۱	۸	۰	۲۴	۶۵	۱۱- گیاهان محرک
۳۶۴۶۲	۱۱۳	۳۶۸۲	۷۳۹۵	۱۱۶۱	۷۳۴۱	۵۶۱۵۴	۱۶۱۶	-۶۶۸	۹۳۴۹	۴۹۱۸۹	جمع کل

۶۴/۹	۰/۲	۶/۶	۱۳/۲	۲/۲	۱۲/۹	۱۰۰	۲/۸	-۱/۲	۱۶/۴	۸۷/۶	درصد
------	-----	-----	------	-----	------	-----	-----	------	------	------	------

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۵- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی - باغی) قزاقستان برای متوسط سال‌های ۱۹۹۵-۹۹
(واحد به هزار تن)

گروه محصولات	عرضه داخلی					مصرف داخلی					
	تولید	واردات	تغییر موجودی	صادرات	کل	خوراک دام	بذر مصرفی	فراوری شده	ضایعات	سایر مصارف	خوراک انسان
۱- غلات	۱۰۶۶۲ (۷۵)	۵۶ (۱۲)	+۱۰۶۶ (۹۸)	۳۷۰۲ (۹۵)	۸۰۸۲	۱۹۴۸ (۹۲)	۲۱۱۸ (۸۵)	۱۷۷ (۲۷)	۳۴۰	۲۰۲	۳۲۹۷ (۵۶)
۲- ریشه‌های نشاسته‌ای	۱۵۶۱ (۱۱)	۱۴ (۲)	-۷۴	۴	۱۴۹۷	۶۶	۳۴۱ (۱۴)	۳	۷۰	۱	۱۰۱۶ (۱۷)
۳- محصولات زراعی قندی	۲۷۲ (۲)	۱۱ (۲)	-۲	۵	۲۷۶	۱۳	--	۲۵۰ (۲۸)	۱۳	--	--
۴- فراورده شکر و شیرینی	۳۱	۲۴۴ (۵۰)	۷۹	۱۴	۳۴۰	۴	--	--	--	--	۲۳۶ (۶)
۵- حبوبات	۲۳	۱	۱	۱	۲۴	۱۶	۴	--	۱	--	۳
۶- محصولات دانه‌های روغنی	۲۵۲ (۱)	۵	۱۴	۲۴	۲۴۷	۳۶	۱۷	۱۷۹ (۲۷)	۴	۵	۶
۷- روغن‌های نباتی	۴۹ (۵)	۷۳ (۵)	۳	۲	۱۲۳	--	--	۰	--	۱۲	۱۱۱
۸- سبزیجات	۱۲۰۵ (۸)	۱۸	-۱	۱۱۸ (۳)	۱۱۰۴	۳۱	۱۳	۳۳ (۵)	۳۰	--	۹۹۷ (۱۷)
۹- میوه‌جات	۱۳۰	۴۲ (۹)	۰	۱۱	۱۶۱	--	--	۱۹	۱	--	۱۴۱ (۲)
۱۰- ادویه‌جات	۰	۰	۰	۰	۰	--	--	--	--	--	۰
۱۱- گیاهان محرک	۰	۲۰ (۴)	۰	۰	۲۰	--	--	--	--	--	۲۰
جمع کل	۱۴۱۸۵	۴۸۴	۱۰۸۶	۳۸۸۱	۱۱۸۷۴	۲۱۱۴	۲۴۹۳	۶۶۱	۴۵۹	۲۲۰	۵۹۲۷
درصد	۱۱۹/۵	۴/۱	۹/۱	۳۲/۷	۱۰۰	۱۷/۸	۲۱	۵/۶	۳/۸	۱/۸	۵۰

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۶- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی - باغی) قرقیزستان برای متوسط سال‌های ۱۹۹۵-۹۹ (واحد به هزار تن)

گروه محصولات	عرضه داخلی					مصرف داخلی					
	تولید	واردات	تغییر موجودی	صادرات	کل	خوراک دام	بذر مصرفی	فراوری شده	ضایعات	سایر مصارف	خوراک انسان
۱- غلات	۱۴۵۵ (۴۶)	۱۶۹ (۵۸)	۵۰	۲۹ (۱۲)	۱۶۴۵	۴۸۹ (۶۲)	۱۴۲ (۶۲)	۴۱ (۱۲)	۷۷ (۵۳)	--	۸۹۶ (۵۰)
۲- ریشه‌های نشاسته‌ای	۶۸۱ (۲۲)	۱	۰	۳	۶۷۹	۱۷۲ (۲۲)	۷۵	--	۲۴	--	۴۰۸ (۲۲)
۳- محصولات زراعی قندی	۲۹۴ (۹)	۰	۱۰	--	۳۰۴	۶۲ (۸)	۰	۲۴۰ (۷۳)	۲	--	--
۴- فراورده شکر و شیرینی	۳۱	۱۰۰ (۳۴)	۳	۴۷ (۲۰)	۸۷	۲	--	--	۳	۰	۸۲ (۵)
۵- حبوبات	--	۰	--	--	۰	--	--	--	--	--	--
۶- محصولات دانه‌های روغنی	۴۷ (۱)	۰	۰	۱	۴۶	۰	۳	۴۳ (۱۳)	۱	--	۰
۷- روغن‌های نباتی	۸	۱۴ (۵)	۲	۰	۲۴	--	--	۰	--	۲	۲۲
۸- سبزیجات	۵۲۴ (۱۷)	۰	۰	۹۷ (۴۲)	۴۲۷	۶۱ (۸)	--	--	۳۵	--	۳۳۱ (۱۸)
۹- میوه‌جات	۱۱۱ (۴)	۳	۴	۵۶ (۲۴)	۶۲	--	--	۵	۳	--	۵۴ (۳)
۱۰- ادویه‌جات	۰	۰	۰	۰	۰	--	--	--	--	--	--
۱۱- گیاهان محرک	۰	۴	۰	۰	۳	--	--	--	--	--	۳
جمع کل	۳۱۵۱	۲۹۰	۶۹	۲۳۳	۳۲۷۷	۷۸۶	۲۲۰	۳۲۸	۱۴۵	۲	۱۷۹۶
درصد	۹۶/۱	۸/۸	۲/۱۷	۷	۱۰۰	۲۴	۶/۷	۱۰	۴/۴	۰	۵۴/۹

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۷- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی - باغی) پاکستان برای متوسط سال‌های ۱۹۹۵-۹۹ (واحد به هزار تن)

گروه محصولات	عرضه داخلی					مصرف داخلی					
	تولید	واردات	تغییر موجودی	صادرات	کل	خوراک دام	بذر مصرفی	فراوری شده	ضایعات	سایر مصارف	خوراک انسان
۱- غلات	۲۳۷۶۹ (۵)	۲۵۹۶ (۵۵)	-۱۰۲۷	۱۸۰۰ (۷۰)	۲۳۵۳۸	۱۰۷۵ (۱۵)	۱۰۹۵ (۷۷)	۴	۶۵۸ (۵۲)	۱۷۴	۲۰۵۳۲ (۴۹)
۲- ریشه‌های نشاسته‌ای	۱۶۸۲ (۲)	۱۴	۰	۴۳ (۲)	۱۶۵۳	۰	۹۸	۰	۱۲۸ (۱۰)	۱	۱۴۲۶ (۱۰)
۳- محصولات زراعی قندی	۴۸۶۹۵ (۵۲)	۰	۰	۰	۴۸۶۹۵	۴۸۹۴ (۷۰)	--	۳۹۶۵۶ (۹۴)	۰	۰	۴۱۴۵ (۱۰)

۳۷۷۵ (۹)	--	--	--	--	--	۳۷۷۵	۴۴۰ (۱۷)	۲۳۸	۱۱	۳۹۶۶ (۴)	۴- فراورده شگری و شیرینی
۸۸۴ (۲)	۱۰۴	۲۳ (۱)	۰	۷۲	۱۷۳ (۲)	۱۲۵۶	۱۴	۰	۲۰۳ (۵)	۱۰۶۷ (۱)	۵- حبوبات
۱۰۸	۳۲۵	۷۳ (۵)	۲۳۴۶ (۶)	۱۵۱	۸۳۸ (۱۲)	۳۸۴۱	۲۴	-۲۰۷	۱۷۴ (۴)	۳۸۹۸ (۴)	۶- محصولات دانه‌های روغنی
۱۴۰۹ (۳)	۴۱۵	--	--	--	--	۱۸۲۴	۶	-۲۳	۱۳۴۴ (۲۹)	۵۰۹	۷- روغن‌های نباتی
۴۳۰۳ (۱۰)	--	۱۷۱ (۱۴)	۰	--	--	۴۴۷۴	۴۲	۰	۹۳ (۱)	۴۴۲۳ (۵)	۸- سبزیجات
۵۰۵۲ (۱۲)	--	۱۹۷ (۱۶)	۲۹	--	--	۵۲۷۸	۲۰۱ (۸)	۰	۱۰۹ (۲)	۵۳۷۰ (۶)	۹- میوه‌جات
۱۹۰	--	۳	--	--	--	۱۹۳	۸	۰	۲۴	۱۷۷	۱۰- ادویه‌جات
۱۰۷	--	۲	--	--	--	۱۰۹	۲	۰	۱۱۱ (۲)	۰	۱۱- گیاهان محرک
۴۱۹۳۱	۱۰۱۹	۱۲۵۵	۴۲۰۳۵	۱۴۱۶	۶۹۸۰	۹۴۶۳۶	۲۵۸۰	-۱۰۱۹	۴۶۷۹	۹۳۵۵۶	جمع کل
۴۴/۵	۱/۱	۱/۳	۴۴/۴	۱/۴	۷/۳	۱۰۰	۲/۷	۱/۱	۴/۹	۹۸/۹	درصد

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۸- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی - باغی) تاجیکستان برای متوسط سال‌های ۹۹-۱۹۹۵ (واحد به هزار تن)

گروه محصولات	عرضه داخلی					مصرف داخلی					
	تولید	واردات	تغییر موجودی	صادرات	کل	خوراک دام	بذر مصرفی	فراوری شده	ضایعات	سایر مصارف	خوراک انسان
۱- غلات	۴۳۸ (۳۰)	۴۴۷ (۷۹)	۲۶۴	۰	۱۱۴۹	۴۵ (۸۳)	۳۵ (۶۴)	۰	۱۶	۰	۱۰۵۳ (۵۶)
۲- ریشه‌های نشاسته‌ای	۱۵۲ (۱۰)	۱۲	۰	۰	۱۶۴	۰	۹	۰	۴	۰	۱۵۱ (۸)
۳- محصولات زراعی قندی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	--	۰	۰	--
۴- فراورده شگری و شیرینی	۱	۸۳ (۱۵)	۱۴	۰	۹۸	--	--	--	--	۱۲	۸۶ (۴)
۵- حبوبات	۸	۱	--	۰	۹	۸ (۱۵)	۱	--	--	--	--
۶- محصولات دانه‌های روغنی	۲۰۸ (۱۴)	۰	۱۴	۰	۲۲۲	۰	۱۰	۲۱۲	۰	--	--
۷- روغن‌های نباتی	۳۸ (۳)	۲۲	--	--	۶۰	--	--	--	--	۳	۵۷ (۳)
۸- سبزیجات	۲۴۳ (۲۹)	--	۱	۱۴ (۲۸)	۴۲۱	--	--	--	۱۵	۰	۴۰۵ (۲۲)
۹- میوه‌جات	۱۹۸	--	--	۳۶	۱۶۲	۰	--	۲۷	۱۸	۰	۱۱۷

(۶)							(۷۲)			(۱۳)	
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	۰	۱۰-ادویهجات
۱	--	--	--	--	--	۱	--	--	۱	--	۱۱-گیاهان محرک
۱۸۷۰	۱۵	۵۳	۲۳۹	۵۵	۵۴	۲۲۸۶	۵۰	۲۹۳	۵۶۶	۱۴۷۷	جمع کل
۸۲	۰/۶	۲/۳	۱۰/۴	۲/۴	۲/۳	۱۰۰	۲/۱	۱۲/۸	۲۴/۷	۶۴/۶	درصد

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۹- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی - باغی) ترکیه برای متوسط سالهای ۹۹-۱۹۹۵
(واحد به هزار تن)

گروه محصولات	مصرف داخلی						عرضه داخلی				
	خوراک انسان	سایر مصارف	ضایعات	فراوری شده	بذر مصرفی	خوراک دام	کل	صادرات	تغییر موجودی	واردات	تولید
۱- غلات	۱۴۰۴۹ (۳۲)	۱۹۷۶ (۹۵)	۴۴۳۲ (۴۵)	۱۰۶ (۱)	۲۶۰۴ (۸۰)	۶۷۳۳ (۶۶)	۲۹۹۵۰	۲۲۹۶ (۳۵)	-۱۴۷	۳۰۹۴ (۵۷)	۲۹۲۹۹ (۳۲)
۲- ریشه‌های نشاسته‌ای	۴۰۵۸ (۹)	۱۴	۵۱۲	۰	۴۲۲ (۱۲)	۹۹	۵۱۰۵	۱۴۴ (۲)	۰	۱۳۰ (۲)	۵۱۱۹ (۵)
۳- محصولات زراعی قندی	--	۰	۰	۱۷۶۸۵ (۸۱)	۰	۰	۱۷۶۸۵	۱	۰	۷	۱۷۶۷۹ (۱۹)
۴- فرآورده شکر و شیرینی	۱۹۲۶ (۴)	۴۵	--	--	--	--	۱۹۷۱	۳۱۲ (۵)	-۷۴	۲۵۸ (۵)	۲۰۹۹ (۲)
۵- حیوانات	۷۵۸ (۲)	--	۵۶	--	۱۶۲ (۶)	۳۶۹	۱۳۴۵	۳۷۳ (۷)	-۳۲	۸۴ (۱)	۱۶۶۶ (۱)
۶- محصولات دانه‌های روغنی	۳۶۷	۵	۹۸	۳۵۹۵ (۱۶)	۶۶ (۲)	۰	۴۱۳۱	۴۶	۰	۸۹۸ (۱۶)	۳۲۷۹ (۴)
۷- روغن‌های نباتی	۱۲۶۵ (۳)	۳۶	۰	۶	۰	۰	۱۳۰۷	۳۱۶ (۵)	-۴۹	۷۱۸ (۱۳)	۹۵۴ (۱)
۸- سبزیجات	۱۳۹۸۵ (۳۲)	۰	۳۸۶۰	۰	۰	۳۰۳۸ (۳۰)	۲۰۸۸۳	۱۱۲۴ (۱۷)	۰	۲۱	۲۱۹۸۶ (۲۴)
۹- میوه‌جات	۶۸۹۱ (۱۶)	۰	۹۸۲	۴۹۷ (۲)	۰	۰	۸۳۷۰	۱۹۰۹ (۲۹)	۰	۱۷۷ (۳)	۱۰۱۰۲ (۱۱)
۱۰- ادویه‌جات	۴۴	--	۱	۰	--	--	۴۵	۲۹	۰	۴	۷۰
۱۱- گیاهان محرک	۱۶۹	--	--	۰	--	--	۱۶۹	۲۱	۰	۵۷ (۱)	۱۴۳
جمع کل	۴۳۵۱۲	۲۰۷۶	۹۹۴۱	۲۱۹۳۹	۳۲۵۴	۱۰۲۳۹	۹۰۹۶۱	۶۵۸۱	-۳۰۲	۵۴۴۸	۹۲۳۹۶
درصد	۴۸	۲/۲	۱۰/۹	۲۴/۲	۳/۵	۱۱/۲	۱۰۰	۷/۲	-۰/۳	۵/۹	۱۰۱/۶

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۱۰- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی - باغی) ترکمنستان برای متوسط سالهای ۹۹-۱۹۹۵
(واحد به هزار تن)

مصرف داخلی	عرضه داخلی	گروه محصولات
------------	------------	--------------

خوراک انسان	سایر مصارف	ضایعات	فراوری شده	بذر مصرفی	خوراک دام	کل	صادرات	تغییر موجودی	واردات	تولید	
۹۰۸ (۵۸)	۰	۱۱ (۱۵)	۰	۹۵ (۷۹)	۳۵۶ (۶۸)	۱۳۷۰	۰	۸۷	۲۴۶ (۶۷)	۱۰۳۷ (۴۵)	۱- غلات
۴۰	۱	--	۰	۱	۱	۴۳	۰	۶	۱۴ (۴)	۲۳	۲- ریشه‌های نشاسته‌ای
۰	۰	--	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳- محصولات زراعی قندی
۵۷ (۴)	۱۵	۰	--	۰	۰	۷۲	۰	۰	۶۴ (۱۷)	۸	۴- فراورده شکر و شیرینی
--	--	۰	--	--	۷	۷	--	--	--	۷	۵- حیوانات
۰	۰	۱۷	۴۱۹ (۸۸)	۲۵	۶۸ (۱۳)	۵۲۹	۰	۳۶	۰	۴۹۳ (۲۱)	۶- محصولات دانه‌های روغنی
۴۹	۳۵	--	--	--	--	۸۴	۱	۰	۱۰ (۲)	۷۵ (۳)	۷- روغن‌های نباتی
۳۸۵ (۲۵)	۰	۳۱	--	--	۹۱ (۱۷)	۵۰۷	۲	۰	۴	۵۰۵ (۲۲)	۸- سبزیجات
۱۲۰ (۸)	۰	۱۶	۵۷ (۱۲)	--	۰	۱۹۳	۰	۰	۱۹ (۵)	۱۷۴ (۷)	۹- میوه‌جات
--	--	--	--	--	--	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰- ادویه‌جات
۱۱	--	--	--	--	--	۱۱	۰	۰	۱۱ (۲)	۰	۱۱- گیاهان محرک
۱۵۷۰	۵۱	۷۵	۴۷۶	۱۲۱	۵۲۳	۲۸۱۶	۳	۱۲۹	۳۶۸	۲۳۲۲	جمع کل
۵۵/۷۵	۱/۸	۲/۷	۱۶/۹	۴/۳	۱۸/۵۵	۱۰۰	۰/۱	۴/۵	۱۳	۸۲/۶	درصد

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۱۱- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زراعی - باغی) ازبکستان برای متوسط سال‌های ۱۹۹۵-۹۹ (واحد به هزار تن)

مصرف داخلی						عرضه داخلی				گروه محصولات	
خوراک انسان	سایر مصارف	ضایعات	فراوری شده	بذر مصرفی	خوراک دام	کل	صادرات	تغییر موجودی	واردات		تولید
۵۳۱۴ (۵۴)	۱	۴۱	۰	۲۶۶ (۶۸)	۳۱۸ (۳۰)	۵۹۴۰	۷ (۲)	۳۶۰	۱۹۱۷ (۷۷)	۳۶۷۰ (۳۴)	۱- غلات
۷۲۰ (۷)	--	۹	--	۵۰	۰	۷۷۹	۰	۲۵	۱۵۷ (۶)	۵۹۷ (۵)	۲- ریشه‌های نشاسته‌ای
--	--	۵	۵۱	--	۳۴ (۳)	۹۰	--	--	--	۹۰	۳- محصولات زراعی قندی
۳۶۴ (۴)	۱	--	--	--	--	۳۶۵	۰	۴۷	۳۰۸ (۱۲)	۱۰	۴- فراورده شکر و شیرینی
--	--	۰	--	۱	۹	۱۰	--	--	۰	۱۰	۵- حیوانات

۰	--	۰	۱۷۷۰ (۸۸)	۷۷	۳۹۹ (۳۷)	۲۲۴۶	۱۰ (۳)	--	۶۹ (۲)	۲۱۸۷ (۲۰)	۶- محصولات دانه‌های روغنی
۳۱۸ (۳)	۲۸	--	۰	--	--	۳۴۶	۳۰ (۱۰)	۷	۴۰ (۱)	۳۲۹ (۳)	۷- روغن‌های نباتی
۲۴۰۰ (۲۵)	--	۱۷۱	--	--	۲۸۰ (۲۶)	۲۸۵۱	۱۶۰ (۵۶)	--	۱	۳۰۱۰ (۲۸)	۸- سبزیجات
۶۴۷ (۷)	--	۶۹	۲۰۰ (۱۰)	--	۳۱ (۳)	۹۴۷	۷۸ (۲۷)	۰	۱	۱۰۲۴ (۹)	۹- میوه‌جات
--	--	--	--	--	--	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰- ادویه‌جات
۱۲	--	--	--	--	--	۱۲	۰	--	۱۲	۰	۱۱- گیاهان محرک
۹۷۷۵	۳۰	۲۹۵	۲۰۲۱	۳۹۴	۱۰۷۱	۱۳۵۸۶	۲۸۰	۴۳۹	۲۵۰۵	۱۰۹۲ ۷	جمع کل
۷۱/۹	-/۲	۳/۲	۱۴/۹	۲/۹	۷/۹	۱۰۰	۲/۰	۳/۲	۱۸/۴	۸۰/۴	درصد

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۱۲- ترازنامه گروه کالایی محصولات کشاورزی (زرعی - باغی) اکو برای متوسط دوره‌های ۹۹-۱۹۹۵ (واحد ارقام به هزار تن)

گروه محصولات	عرضه داخلی					مصرف داخلی					
	تولید	واردات	تغییر موجودی	صادرات	کل	خوراک دام	بذر مصرفی	فراوری شده	ضایعات	سایر مصارف	خوراک انسان
۱- غلات	۹۰۲۴۰ (۳۳)	۱۶۲۳۴ (۶۶)	۲۵۲	۷۹۱۷ (۵۱)	۹۸۸۰۹ (۳۵)	۱۸۶۵۲ (۶۲)	۷۵۴۲ (۸۰)	۳۷۹	۶۹۵۷ (۴۲)	۲۳۵۳ (۶۶)	۶۲۹۲۶ (۴۲)
۲- ریشه‌های نشاسته‌ای	۱۳۵۷۰ (۵)	۳۸۹ (۲)	-۴۱	۲۷۲ (۱)	۱۳۶۴۶ (۴)	۲۸۷ (۱)	۱۱۸۲ (۱۳)	۰	۱۰۸۵	۱۷	۱۰۹۷۰ (۷)
۳- محصولات زراعی قندی	۷۳۹۹۸ (۲۷)	۱۸	۸	۲۱	۷۴۰۰۳ (۲۶)	۵۰۰۰۰ (۱۷)	۰	۶۴۷۸۳ (۸۶)	۲۰	۰	۴۱۴۵ (۲)
۴- فراورده شکر و شیرینی	۷۰۴۲ (۲)	۲۳۱۵ (۹)	۲۵۰	۸۲۹ (۵)	۸۷۷۸ (۳)	۶	۰	۲۴	۳	۸۱	۸۶۶۴ (۶)
۵- حیویات	۳۴۳۲	۲۹۰ (۱)	-۳۱	۴۵۲ (۳)	۳۲۴۴ (۱)	۵۹۷ (۲)	۳۳۴	۰	۱۰۰	۱۰۴	۲۱۰۹ (۱)
۶- محصولات دانه‌های روغنی	۱۱۰۵۹ (۴)	۱۲۸۲ (۵)	-۱۶۰	۱۱۱	۱۲۰۷۰ (۴)	۱۳۸۸ (۴)	۳۷۶	۹۱۹۰ (۱۲)	۲۰۰	۳۹۱	۵۲۰
۷- روغن‌های نباتی	۲۰۹۳	۳۱۷۷ (۱۳)	-۱۲۴	۵۴۴ (۴)	۴۶۰۲ (۱)	۰	۰	۶	۰	۶۰۳	۳۹۹۳ (۳)
۸- سبزیجات	۴۴۰۲۳ (۱۶)	۱۶۹	۰	۱۹۵۴ (۱۳)	۴۲۳۳۸ (۱۵)	۳۵۰۳ (۱۱)	۱۳	۳۳	۵۶۳۵ (۳۴)	۰	۲۳۰۵۴ (۲۲)
۹- میوه‌جات	۲۸۸۳۷ (۱۰)	۵۹۹ (۲)	۴	۳۲۴۱ (۲۰)	۲۶۱۹۹ (۹)	۴۴	۰	۹۱۱ (۱)	۲۴۰۳ (۱۵)	۲	۲۲۸۳۹ (۱۵)
۱۰- ادویه‌جات	۲۷۷	۳۳	۰	۵۳	۲۵۷	۰	۰	۰	۴	۰	۲۵۳
۱۱- گیاهان محرک	۲۰۸	۲۶۶ (۱)	۰	۴۳	۴۳۱	۰	۰	۰	۰	۰	۴۳۱

۱۴۹۹۰۴	۳۵۵۱	۱۶۴۱۲	۷۵۳۳۱	۹۴۴۷	۲۹۶۲۲	۲۸۴۲۷ ۷	۱۵۴۳۷	۱۵۸	۲۴۷۷۷	۲۷۴۷۷۹	جمع کل
۵۲/۸	۱/۲	۵/۸	۲۶/۵	۳/۳	۱۰/۴	۱۰۰	۵/۴	۰	۸/۷	۹۶/۷	درصد

Source : <http://www.FAO.org>.

جدول ۱۳- تراز تجاری کالای محصولات منتخب کشاورزی (زارعی - باغی) ده کشور عضو ا کو برای دوره ۱۹۹۵-۱۹۹۹ (هزار تن)

اعضای ا کو	۱- افغانستان	۲- آذربایجان	۳- ایران	۴- عراق	۵- قزاقستان	۶- پاکستان	۷- تاجیکستان	۸- ترکیه	۹- ترکمنستان	۱۰- ازبکستان	جمع کل ا کو
- غلات: (۱)	-۲۱۲	-۵۵۹	-۶۸۷۵	+۳۶۴۶	-۱۴۱	-۷۹۶	-۴۴۷	-۷۹۸	-۲۴۵	-۱۹۱۰	-۸۳۳۷
۱- گندم	-۱۳۳	-۵۱۲	-۴۴۷۸	-۲۷۸۱	-۱۲۶	-۲۵۸۱	-۴۳۵	-۲۴۱	-۲۳۵	-۱۸۸۹	-۷۸۴۹
۲- برنج	-۷۸	-۳۳	-۸۱۷	+۲۵	-۴	+۱۷۸۷	=۱۰	-۳۰۸	-۲	-۲۰	+۵۴۰
۳- جو	-۱	-۸	-۵۰۷	+۷۵۷	-	-۱	۰	+۵۶۸	-۱	۰	+۸۰۷
۴- ذرت خوشه‌ای	-	۰	۰	۰	-	-	-	-۱۶	-	۰	-۱۶
۵- ذرت	۰	-۲	-۱۰۷۳	+۶۷	-۱۱	-۱	۰	-۷۸۶	-۷	-۱	-۱۸۱۴
۶- سایر غلات	-	-۴	۰	+۱۶	-	۰	-۲	-۱۵	-	-	-۵
- ریشه‌های نشاسته‌ای: (۲)	-۱	-۳۶	+۶۸	-۱۰	+۲	+۲۹	-۱۲	+۱۴	-۱۴	-۱۵۷	-۱۱۷
۷- سیب زمینی	-۱	-۳۶	+۶۸	-۱۰	+۲	+۳۴	-۱۲	+۱۱۳	-۱۴	-۱۵۷	-۱۳
۸- سایر ریشه‌های نشاسته‌ای	-	-	-	-	-	-۵	-	-۹۹	-	-	-۱۰۴
- محصولات زراعی قندی: (۳)	۰	+۱۵	۰	-۶	۰	۰	۰	-۶	-	۰	+۳
۹- نیشکر	۰	۰	۰	۰	-	۰	-	-	-	-	۰
۱۰- چغندر قند	۰	+۱۵	۰	-۶	۰	۰	-	-۶	-	۰	+۳
- فرآورهای شکر و شیرینی (۴)	-۵۱	-۱۲۶	-۱۰۴۸	-۲۳۳	-۵۳	+۴۳۰	-۸۳	+۵۴	-۶۴۷	-۳۰۷	-۱۴۸۱
۱۱- شکر	-۵۱	-۱۲۶	-۱۰۵۰	-۲۳۳	-۵۳	+۴۳۰	-۸۳	+۵۴	-۶۴	-۳۰۷	-۱۴۸۳
۱۲- عسل	۰	۰	+۲	۰	۰	-	-	-	-	-	+۲
- حبوبات: (۵)	+۱۵	-۱	+۴۴	+۱	-	-۱۸۹	-۱	+۲۸۹	-	-	+۱۵۸
۱۳- لوبیا	-	۰	+۵	+۱	-	-۵۶	-	+۲۰	-	-	-۳۰
۱۴- نخود	-۱	-۴	۰	۰	-	-۵۱	-	۰	-	-	-۵۶
۱۵- سایر حبوبات	+۱۵	۰	+۴۳	۰	۰	-۸۲	-۱	+۲۶۹	-	-	+۲۴۴
- روغن‌های نباتی (۶) و (۷)	-۴۰	-۱۹	-۷۰۶	-۷۲	-۱۴	-۲۵۶	-۲۲	-	-۹	-۱۰	-۱۲۶۱
۱۶- روغن سویا	-۲۷	-۱۳	-۳۶۸	۰	-۴	-۲۴۱	-۶	-۹۹۴	-۵	-۱۶	-۱۶۲۴
۱۷- روغن آفتابگردان	-۶	-۴	-۲۴۷	-۲۱	-۶	-۶	-۶	-۷۵	-۳	-۱۴	-۳۸۶
۱۸- روغن دانه پنبه	۰	+۲	۰	-۷	-۲	-۲	-۱۰	+۸	+۱	+۲۰	+۱۰

ادامه جدول ۱۳

۱۹- روغن نخل	-۱	۰	-۵۴	-۴	-۱	-۱	-	۰	-	-	-۶۱
۲۰- روغن نارگیل	-	۰	-۴	۰	-	-۶	-	-۱۱	-	-	-۲۱
۲۱- روغن زیتون	۰	۰	-۱	۰	۰	۰	-	-۵۶	-	-	+۵۵
۲۲- روغن ذرت	-	-۱	-۲	-	-	۰	-	-۶۰	-	-	-۶۰
۲۲- سایر روغن‌ها	-۶	-۳	-۳۰	-۴۰	-۱	۰	-۲	-۱	-۲	-۲	-۷۴
- سبزیجات: (۸)	۰	-۱۱	+۳۷۷	+۱۰۰	+۹۷	-۵۲	+۱۴	+۱۱۰۲	-۲	+۱۵۸	+۱۷۸۳
۲۴- گوجه فرنگی	-	+۹	+۱۲۲	-۳	+۱۱	-۳	+۱	+۶۳۱	۰	+۱۷	+۷۸۵

+۵۳۷	+۷۷	۰	+۱۷۴	+۱۲	+۳۴	+۶۴	+۸۲	+۹۴	۰	-	-۲۵ پیاز
+۴۶۱	+۶۴	-۲	+۲۹۷	+۱	-۸۳	+۲۲	+۲۱	+۱۶۱	-۲۰	۰	-۲۶ سایر سبزیجات
۲۶۴۰	+۷۷	-۲۰	+۱۷۳۲	+۳۶	+۹۱	+۵۴	-۳۱	+۶۳۰	-۴۴	+۱۱۶	- میوه جات (۹)
+۲۸۹	۰	-۶	+۱۹۳	-	+۶۱	۰	-۸	+۶۶	-۱۳	-۴	-۲۷ پرتغال، نارنگی
+۱۳۰	۰	-	+۱۲۸	-	۰	-	۰	+۲	۰	-	-۲۸ انواع لیمو
-۴۹	-	-	+۴۹	-	۰	-	-۱	+۱	۰	-	-۲۹ گریب فورت
-۲	-	-	+۱	-	۰	-	-۱	+۵	-۳	۰	-۳۰ سایر مرکبات
-۲۵۰	-	-	-۷۶	-	۰	-	-۳	-۱۶۹	-۱	-۲	-۳۱ موز
۴۹۷	+۱۹	-۱۳	+۲۲۶	+۲۰	-۳	+۵۱	۰	+۱۹۹	-۶	-۴	-۳۲ سیب درختی
-۴	-	-	۰	-	-۲	-	-۲	۰	۰	-	-۳۳ آناناس
-۱۳۲	-	-	-۳	-	+۲۹	-	۰	+۱۰۷	-۱	۰	-۳۴ خرما
+۱۲۰۶	+۲۱	۰	+۸۳۲	+۶	-۳۸	+۳	-۱	+۲۸۰	-۷	+۱۱۰	-۳۵ انگور
+۵۹۱	+۳۷	-۱	+۳۸۲	+۱۰	+۴۴	۰	-۱۵	+۱۳۹	-۱۳	۱۶	-۲۶ سایر میوه جات
-۲۲۳	-۱۲	-	-۲۵	-۱	-۱۰۹	-۴	-۲۰	-۱۵	-۷	-۱۹	- گیاهان محرک: (۱۰)
-۱۵	-	۰	-۱۴	-	۰	۰	-۱	۰	۰	-	-۳۷ فیهو
-۳۳	-۲	۰	-۱۸	۰	-۱	-۱	-۵	-۳	-۲	-	-۳۸ کاکائو
-۱۷۵	-۱۰	-۱۰	+۷	-۱	-۱۰۸	-۳	-۱۴	-۱۲	-۵	-۱۹	-۳۹ چای
+۲۰	-	۰	+۲۵	-	-۱۶	-	۰	+۱۱	۰	۰	- ادویه جات (۱۱)
-۵	-	-	-۳	-	-۲	-	۰	۰	-	۰	-۴۰ فلفل
-۸	-	۰	۰	-	-۸	-	۰	۰	-	-	-۴۱ فلفل فرنگی
-۱	-	-	۰	-	-۱	-	۰	۰	-	-	-۴۲ غنچه خشک شده
+۳۴	-	-	+۲۸	-	-۵	-	۰	+۱۱	۰	۰	-۴۳ سایر ادویه جات:
+۳۴											جمع کسر (-) و مازاد (+) ماخذ نتایج حاصل از تحقیق تجاری هر عضو